Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
55, 2 (2015), 127-142

"IRK"TAN "KÜLTÜR"E: ANTROPOLOJİ-FOLKLOR ETKİLEŞİMİ- DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Hasan MÜNÜSOĞLU*

Öz

Türkiye'de folklorun içeriği ve antropoloji ile ilişkisi her zaman önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu alanda çalışan folklorcular konu hakkında doğrudan ya da dolaylı olarak görüşlerini ifade etmişler ve çalışmalarında kuramsal yaklaşımlarını uygulamaya çalışmışlardır. Antropoloji Enstitüsü'nün bulunduğu ve ilk Folklor Kürsüsü açma teşebbüsünün yaşandığı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yapılan folklor çalışmaları bu konunun izini sürmek için önemli bir imkân sunmaktadır. Bu makalede antropolojinin Türkiye'de ortaya çıkışı özetlenecek ve Nermin Erdentuğ, Pertev Naili Boratav, Sedat Veyis Örnek ve Orhan Acıpayamlı'nın çalışmaları ekseninde folklora, antropolojiye, etnolojiye ve etnografiye yaklaşımları ele alınacak, son olarak da folklora bakış açılarının devamlılığı sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Antropoloji, Folklor, Etnoloji, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sedat Veyis Örnek, Orhan Acıpayamlı, Pertev Naili Boratav, Nermin Erdentuğ.*

Abstract

From "Race" to "Culture" Interaction of Anthropology-Folklore: The Case of The Faculty of Languages and History-Geography"

The content of folklore and its relation with anthropology has always been an important matter of debate in Turkey. Folklorists who work on this issue directly or indirectly have expressed their approaches and have tried them to carry out in their studies. Folklore Studies in Faculty of Languages and History-Geography where included Institute of Anthropological Sciences and was attempted the Department of Folklore admit of following to this issue. In this essay, it is summarized the emergence of anthropology in Turkey, examined approaches of Nermin Erdentuğ, Pertev Naili Boratav, Sedat Veyis Örnek and Orhan Acıpayamlı to folklore, anthropology, ethnology and ethnography. At last, it will be discussed continuity of their folkloric views.

* *Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Halkbilim Bölümü, hasanmunusoglu@gmail.com*

Keywords: *Anthropology, Folklore, Ethnology, Faculty of Languages and History-Geography, Sedat Veyis Örnek, Orhan Acıpayamlı, Pertev Naili Boratav, Nermin Erdentuğ.*

1923 yılında cumhuriyetin ilanıyla birlikte, Türkiye hızlı bir uluslaşma sürecine girmiş, bu sürecin doruk noktasına da 1930'larda ulaşılmıştır. Toplumsal dönüşümü gerçekleştirmek adına Türk Ocakları'nın kapatılıp yerine Halkevinin açılması, "bilimsel" alanda ise *Türk Tarihinin Ana Hatları* isimli ders kitabının hazırlanması, Türk Tarih Tezi'nin oluşturulması, Güneş-Dil Teorisinin ortaya sürülmesi ve bu çalışmaların kurumsal bir çıktısı ve Cumhuriyet'in ideolojik aygıtı olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulması tam da bu tarihlerde gerçekleşmiştir.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ni yaratan, başlarda aynı ideolojik misyonu paylaşan antropolojinin ve onun bir alt alanı olarak folklorun serüveninde konjonktüre paralel olarak yaşanan dönüşüm bu çalışmanın temel konusudur. Ancak konuyu daraltmak adına antropoloji ve folklorun kronolojik bir anlatısından ziyade, Türkiye'de antropolojinin ilk yılları kısaca özetlenecek ardından Türkiye Antropolojisi'nin değişimi ve folklorla etkileşimi Nermin Erdentuğ, Pertev Naili Boratav, Orhan Acıpayamlı ve Sedat Veyis Örnek'in çalışmaları ekseninde ele alınacaktır.

Cumhuriyetle Kurulan Disiplin: Antropoloji

Türkiye'de antropoloji neredeyse cumhuriyetle yaşıttır. 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanından yalnızca iki yıl sonra 1925 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı bir birim olarak, daha sonra ismi Türk Antropoloji Enstitüsü olacak olan Türkiye Antropoloji Tetkikat Merkezi kurulmuştur ve amacını Şevket Aziz Kansu şu şekilde açıklamıştır:

> Eğer bir millet sureti mahsusada tetkike şayan olmuş ise o da bu zafer ve inkişaf günlerinde bulunan bizim milletimizdir. O halde Türklerde birçok evsaf olmak lâzım gelmez mi? Siyaset itibarile milletler arasındaki mevkiimizi tamamile istemek nasıl hakkımız ise, akvam ve cemaati beşeriye arasında ırkımıza raci olan mevkii tesis etmek te öylece vazifemizdir. İşte Antropolojiye ilk safhada düşen iş budur (1).

Kansu'nun, enstitünün amacını "Türk ırkının" diğer ırklar arasındaki yerini tespit ve tayin etmekten kastettiği, Türk ırkının, sarı ve dolikosefal değil, brakisefal, beyaz bir ırk olduğunu ispatlamaktır. Başka bir deyişle "geri" ya da "aşağı" olarak atfedilen ırklardan değil Avrupa'da yaşayanların mensup olduğu beyaz, Alpin ırkına mensuptur. Bu bakımdan enstitünün ilk

çalışmaları da Türk, Ermeni, Rum, Musevi gibi farklı etnik grupların karşılaştırmasını içeren araştırmalar çerçevesinde olmuştur (bkz. Nureddin Bey ve ark.). Ancak bu dönemde "profesyonel" bir antropolojinin varlığından söz etmek mümkün değildir. Prof. Dr. Nurettin Ali Berkol, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Süreyya Ali, Prof. Dr. Aimé Mouchet ve Prof. Dr. İsmayıl Hakkı gibi Enstitü'nün kuruluşunda yer alan bilim insanlarının çoğunluğu tıp kökenli olup, aralarında antropoloji eğitimi görmüş herhangi bir isim bulunmamaktaydı (Kansu 1). Bu yüzden de Türkiye Antropolojisi'nin "profesyonel" anlamda yine Tıp kökenli olmasına rağmen doktorasını Fransa'da Broca Enstitüsünde antropoloji alanında tamamlayan Şevket Aziz Kansu'yla başladığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Şevket Aziz Kansu, Fransa'daki eğitiminin hemen ardından Türkiye'ye dönüşüyle birlikte Antropoloji Enstitüsü içinde görev almış, kısa bir süre sonra da bu kuruma müdür olmuştur. Bu dönemde Kansu, öğrencilerinden Muine Atasayan ve Seniha Tunakan'ı yetiştirmek üzere yanına asistan olarak almıştır. 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasının ardından enstitü, kadrolarıyla birlikte Ankara'ya taşınmıştır. Bu kadroya, Nermin (Aygen) Erdentuğ, İsmail Kılıç Kökten ve Muzaffer Şenyürek'in katılmasıyla birlikte antropoloji hızlı bir kurumsallaşma ve araştırmalarını yoğunlaştırma sürecine girmiştir (Aydın, *Türkiye Antropolojisi* 820).

Şevket Aziz Kansu'nun eğitim aldığı 1920'li yıllarda antropoloji özellikle kıta Avrupa'sında biyolojik unsurları araştıran ve özel olarak da "ırk" konusuna ilgisini yöneltmiş, ölçülebilir, sınanabilir ve sayılara vurulabilir bir doğa bilimi durumundaydı.[1] Bu eğilimden etkilenen Kansu da antropometrik ölçümlere dayalı "ırk" çalışmalarına odaklanmış ve Türk ırkı üzerine olan incelemelerini daha kapsamlı bir şekilde sürdürmeye devam etmiştir. Nitekim aynı dönemde Afet İnan ve Seniha Tunakan gibi bazı öğrenciler de devlet bursuyla Avrupa'ya, ırk konusunda yaptıkları çalışmalarla tanınan Eugene Pittard, Eugen Fischer gibi antropologların yanına eğitim almaları için gönderilmişlerdir (İnan; A. Erdentuğ).

Devlet antropolojik çalışmalarla, hem Anadolu coğrafyasında yaşayan insanların "ırksal" açıdan homojen bir yapı arz ettiğini göstermeye çalışmış hem de fosil buluntular neticesinde, Anadolu'nun eski halklarıyla kurulan "ırksal" benzerlik kurarak, tarihsel anlamda bu halkların sürekliliğini vurgulamış ve "Türklerin" bu coğrafya üzerindeki kadimliğinin ispatı için uğraşmıştır. Böylece Cumhuriyet'in kurucu ideolojisi, hâkim olduğu topraklar üzerinde kazandığı siyasi meşruiyetin yanında, tarihsel bir

[1] Britanya, Fransa, Almanya ve Amerika Antropoloji gelenekleri ekseninde bir antropoloji tarihi ve analizi olarak bkz. Fredrik Barth ve ark.

meşruiyet de elde etmeyi amaçlamıştır. Bu düşünceler Türk Tarih Tezi olarak "bilimsel" tarzda uluslararası camiaya duyurulmuştur.[2]

Hem *Türk Tarihinin Ana Hatları* kitabının hazırlanmasında hem de Türk Tarih Kongrelerinde görev alan Afet İnan'ın bu dönemde yaptığı tez çalışması aynı iddiaları dile getirmesi bakımından önemlidir. Afet İnan üniversite ve doktora eğitimi için gönderildiği İsviçre'de o dönemin ünlü bir antropoloğu olan ve Türkiye'de de dönem ileri gelenlerinin saygı gösterdiği Eugene Pittard'ın[3] danışmanlığında hazırladığı doktora tezinde, devletin neredeyse bütün imkânlarını kullanarak 64000 kişilik bir antropometrik anket gerçekleştirmiştir. "Türkiye Halkının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi- Türk Irkının Vatanı Anadolu" başlığıyla Türkçe de yayımlanan bu çalışmanın temel tezine göre Türkiye üzerinde yaşayan insanlar, ırksal açıdan homojen bir görünüm sergilemekte ve bu insanların Alpin ırkına mensup oldukları ortaya serilmektedir (İnan). İnan'ın bu kitabının ismine bakılarak dahi, bu çalışmanın Türk Tarih Tezi'nin iddialarını paylaştığı hatta onu bir adım daha ileri taşıyarak, tarihsellikten çıkarıp ona "yaşayan" bir vasıf verdiği de anlaşılmaktadır.

1930'ların antropolojik çalışmalarını özetleyecek olursak, "ırk" konusunun araştırma alanlarının başında geldiği, tam anlamıyla devlet ideolojisine entegre olmuş bir görünüm arz ettiği, buna paralel olarak da konumu itibariye devlet için hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli bir noktada bulunduğu söylenilebilir. Ancak 1940'lı yıllara gelindiğinde, "ırk" tartışmaları özellikle iki nedenden kaynaklı oldukça hararetlenmiştir: dünyada yaşanan siyasal dönüşüm ve bilimsel gelişmeler.

I. Dünya Savaşı yenilgisinden sonra Almanya'da iktidara gelen Naziler, ideoloji olarak ırkçılığı temel almış, bu doğrultuda "Alman ırkının öjenik saflığını" korumak adına toplumu zararlı gördükleri başta Yahudiler ve Çingeneler olmak üzere, diğer gruplardan arındırmaya çalışmıştır. Bu arındırma işlemleri önce tecrit ile başlamış hemen ardından katliamlarla devam ettirilmiştir. Diğer taraftan yaslandıkları iddia olan "Alman ırkının üstünlüğü" tezi ekseninde hakimiyet alanlarını genişletmek adına Avrupa'da

---

[2] Türk Tarih Tezi önce bir ders kitabı olarak hazırlanan Türk Tarihinin Ana Hatları'nda ileri sürülmüş, ardından 1932 ve 1937 yıllarında yapılan Tarih Kongrelerinde ayrıntılı bir şekilde yapılan arkeolojik ve antropolojik bulgularla ulusal ve uluslararası bilim camiasına sunulmuştur. Bu tezde Hititler ve Sümerler gibi Anadolu'nun kadim halklarının ırki karakterleri temel alınarak Türk oldukları ileri sürülmüş, Orta Asya halklarıyla yine aynı şekilde bir bağ kurulmuştur. Bunlarla birlikte, Avrupa'nın Orta Asya'dan Alpin ırkına mensup Türkler tarafından medenileştiği iddia edilmiştir. Bu konuyu ele alan bir çalışma için bkz. Ersanlı.

[3] Eugéne Pittard ve İsviçre'ye eğitim için gönderilen öğrenciler hakkında ayrıntılı bir çalışma olarak bkz. Kieser.

işgal hareketlerine girişmişler ve yeni bir Dünya Savaşının başlamasına sebep olmuşlardır. Ortaya çıkan bu kaotik ortam devletlerin "ırk" konusunun tehlikesini fark etmelerini ve bu konuya mesafe koymalarını sağlamıştır.

Bilimsel olarak ise "ırk" konusu özellikle sosyal antropologlar tarafından tartışılır bir kavramdı. Irkın biyolojik ve zihinsel özellikleri belirleyici olduğuna yönelik en keskin karşı çıkışlardan birisi Amerikan kültürel antropolojisinin kurucusu olan Franz Boas'tan gelmiştir.

Boas "biyolojik" anlamda ırkın varlığını reddetmemiştir. Ancak, ırkların çevresel etmenlere bağlı olarak değişebilirliğini ve bir "biyolojik" ırkın üyelerinin tamamıyla aynı fiziksel özelliklere sahip olmadıklarını iddia etmiştir. Yaptığı araştırmalar sonucunda Boas, aynı ırkın içinde yer alanların, birbirleriyle olan farklılıkları dikkate alındığında iki ırk arasındaki farkların önemsiz olduğunu ortaya koymuştur (Miles 54-55). Bu iddia ırkçıların temel tezi olan "ırkın homojenliği" varsayımını yanlışlamış ve bilimsel bir iddia olmadığını göstermiştir. Bu yaklaşımına paralel olarak, hayatının büyük bir kısmında ırkçılıkla mücadele eden Boas, günümüzde de hala ön planda olan, kültürel göreliliği antropolojinin temeline yerleştirmiş ve tarihsel özgücü yaklaşımı geliştirmiştir. Bu yaklaşıma göre bütün toplumlar özgün tarihsel ve kültürel gelişime sahiptirler ve bu yüzden birbirleriyle kıyaslanmaları mümkün değildir.

Bu bakımdan Afet İnan'ın çalışmasının Türkçede yayımlandığı 1947 yılı dikkate alındığında, Türkiye'de de ırk çalışmalarının sona yaklaştığı görülmektedir. Çünkü 1930'ların sonundan itibaren ırk çalışmalarına yöneltilen eleştiriler 1940'lı yıllarda Türkiye'de de artık daha güçlü olmaya başlamış, İnan'ın kitabı da bundan nasibini almıştır (ayrıca bkz. Aydın, *Cumhuriyet'in İdeolojik Şekillenmesinde*; Atay, *Erken Bir Doğumdan*). Antropolojinin dönüşümüne tekrar dönecek olursak 1940'lı yıllarda Şevket Aziz Kansu Antropoloji Enstitüsünde bir uzmanlaşmaya gitmiş, Fizik Antropoloji, Paleoantropoloji, Prehistorya ve Etnoloji Kürsülerini kurmuştur. Biyolojik antropoloji alanları yazının konusu dışında kaldığından, burada etnoloji ve folklor üzerinde durulacaktır.

Kültüre Yönelen Alanlar: Etnoloji ve Folklor

Nermin Erdentuğ: Bütüncül Bir Sosyo-Kültürel Antropoloji

Etnoloji Kürsüsü Şevket Aziz Kansu'nun teşvikiyle kurulmuş ve başına da doktorasını fizik antropoloji alanında kan grupları üzerine yaptığı teziyle tamamlayan ve daha sonra ilk Etnoloji doçenti unvanını alacak olan Nermin Erdentuğ getirilmiştir. Etnolojiye geçişinden sonra Erdentuğ'un en dikkat çeken çalışmaları hiç kuşkusuz "Hal" ve "Sün" köyleri incelemeleridir.

Erdentuğ bu çalışmalarında, birisi Alevi olan Sün köyü, diğeri Sünni olan Hal köyünde yaptığı alan araştırmaları esnasında topladığı/derlediği bilgileri, "maddi hayat", "sosyal hayat" ve "doğum", "sünnet", "düğün", "ölüm" başlıkları altında gruplandırarak monografik metinler ortaya koymuştur. Kitaplarının her ikisinin isimlerinde "etnolojik tetkik" ifadesi yer almış olmasına rağmen, bu çalışmalarda eleştirel, yorumlayıcı veya karşılaştırmalı incelemelere rastlanmamaktadır. Erdentuğ benzer metodolojiyi "Devren Köy Toplumlarında Kadının Mevkii" ve dört serilik makalelerden oluşan "*Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Töreleri*" isimli çalışmalarında da kullanmıştır. Bu çalışmalar etnolojik tetkikler olmaktan ziyade, Orhan Acıpayamlı'nın aşağıda açıklanan folklora dair ifade ettiği "malzemenin yorumsuz aktarılması" gerektiği düşüncesi çerçevesinde düşünüldüğünde, folklorik ürünlerdir. Buna rağmen Erdentuğ kendisini hiçbir zaman bir folklorist olarak tanımlamamış ve ilgi alanı olarak daima kültürel antropolojiyi işaret etmiştir.

Erdentuğ'a göre kültürel antropoloji, "insan kültürlerinin menşeini ve tarihini, onların evrimini ve gelişmesini ve her yerde ve her zaman içinde insan kültürlerinin yapısını ve işleyişini inceler; bu bilim, ister taş çağı, ister ilkel adamın, isterse Avrupa'nın bugünkü şehir insanlarına ait olsun bütün bunların kültürleri ile ilgilidir" ve Erdentuğ'un görüşüne göre kültürel antropoloji prehistorya, etnoloji ve lingüistikten meydana gelen üç alt alandan oluşur. (*Sosyal Adet* 149-150).

Etnoloji terimi Erdentuğ için kültürel antropoloji terimi ile aynı anlama gelmektedir ve çalışma alanı "ilkel insan topluluklarından" "modern insan topluluklarına kadar" bütün insanları kapsamaktadır. Bu bakımdan etnologun görevi de insan kültürleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları açıklamaya çalışmaktır (*Sosyal Adet* 150).

Erdentuğ'un Türkiye antropoloji tarihi açısından ilk etnolog olması dışında bir diğer önemi de, bu alana kalkınma antropolojisini katmış olmasıdır. Erdentuğ'un bu yeni ilgisi II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada etkin hale gelen kalkınma ideolojisinin bir tezahürü olarak uygulamalı antropolojinin ortaya çıkmasıyla paralellik gösterir. Çünkü o dönemlerde özellikle de 1960 yılında Türkiye'de Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş ve kalkınma planlarını yürürlüğe sokmuştur. Yoksulluğun azaltılması, çevresel bozulma, hastalık, yetersiz beslenme, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve etnik çatışma gibi konulara odaklanan kalkınma antropolojisi (Bates 494-496) Erdentuğ için insanlar arasında köprü vazifesi görmek ve projelerin daha sağlıklı bir şekilde uygulanmasını sağlamak açısından önemlidir (*Kalkınma Antropolojisi* 1351-1353).

Erdentuğ'un çalışmaları değerlendirildiğinde, etnolojinin muhtelif alanlarıyla ilgilendiğini, monografiler yazdığını ancak bunların derlenilen bilgilerin aktarımdan öteye gidemediği, yorumlama, analiz etme boyutlarının eksik olduğu söylenilebilir. Bunlarla birlikte bazı araştırmalar için gittiği Amerika ve İngiltere'de bu ülkelerin sosyal-kültürel antropoloji geleneklerinden de beslendiğini, bu bilgileri özellikle derslerinde kullandığını belirtmek gerekir.

Pertev Naili Boratav: Halk Edebiyatı Eksenli Folklor

1930'ların sonunda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Antropoloji hızlı bir şekilde kurumsallaşırken, Pertev Naili Boratav da 1930'lardan itibaren, folklora akademik bir ağırlık getirmeye çalışmış, çeviriler yapmış, makaleler yayımlamıştır. Bir başka deyişle, genellikle gönüllü ve amatör folklorcular tarafından yapılan çalışmaları kurumsal bir boyuta taşımak ve folkloru yurtdışındaki gelişmelerle paralellik arz eden bir konuma getirmek istemiştir. Boratav'ın Folklor çalışmalarında takındığı bilimsel duruş, dönem siyasetinin folklordan milliyetçilik devşirme isteğiyle uyumlu olmamıştır. Çünkü Boratav folkloru akademik ve bilimsel yöntemlere uygun bir şekilde gerçekleştirmeye çalışıyordu (Başgöz 1542). Diğer taraftan "steril" ve devletin tasavvur ettiği kültürel normlara "uyumlu" bir folklor da yapmamıştır. Topladığı folklorik malzemede yer alan bütün unsurları herhangi bir ayıklama yapmadan çalışmalarında kullanmıştır. Folklora bu şekilde yaklaşımı ilerleyen süreçte Boratav'ın sorunlar yaşamasına sebep olacaktır.[4] Kendi izlediği yaklaşımı yaygınlaştırmak ve yeni folklorcular yetiştirmek için de bağımsız bir Folklor Kürsüsü kurma girişiminde bulunan Borotav, bazı milliyetçi gruplar tarafından Behice Boran, Muzaffer Şerif, Niyazi Berkes'le beraber hedef gösterilmiş, üniversiteden tasfiye edilmiş ve Türkiye'den ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu sebeple büyük bir hevesle giriştiği bağımsız Folklor Kürsüsü girişimini tamamlayamamıştır.[5]

İlhan Başgöz, Boratav'ın Georges Dumezil, Arnold van Gennep, Wolfram Eberhard ve kısmen de Fin ekolünden etkilendiğini belirtir (8-16). Genellikle metin merkezli çalışmalar yürüten Boratav'a göre folklor;

> …din, müzik, dans, edebiyat müesseselerinin mahsullerini ve tıp ve baytarlık, tabiiye, astronomi vs, gibi ilimlerin vakıalarını fakat halkın içinden çıktığı haliyle, halk tarafından izah edilen şekilleriyle ve bunlar

[4] Bu durum aradan yıllar geçmesine rağmen değişmemiştir. Örneğin Boratav'ın son kitabı olan Nasreddin Hoca bir banka tarafından basılmış ancak müstehcenlik içerdiği için dağıtıma verilmemiştir. Daha sonra bu kitap Edebiyatçılar Derneği tarafından 1996 yılında basılmıştır (Başgöz 17-18).

[5] "Sol Temayüllü Profesörler Davası" olarak da bilinen süreci inceleyen bir çalışma olarak bkz. Çetik, 2008.

> itikat-hurafe, anane karakterini haiz olduğu, münferit şahsi kalmadığı taktirde tetkik eder. Folklor bunları kendi hususi metodlarıyla tespit, tasnif eder ve işler; bu işleme, muhtelif zamanlarda ve muhtelif yerlerde toplanmış malzemelerin mukayesesinden başlayıp, bunların sosyal muhitte, alelumum [genel olarak] hayatla muhtelif fikir cereyanlarıyla [akımlarıyla] içtimai hadiselerle vs… alakasının tespitine, menşelerinin aranmasına kadar terkibi [birleştirmeye dayanan] bir karakteri de haiz bir ilimdir (Halk Edebiyatı 25).

Bu tanıma bakarak Pertev Naili Boratav'ın folkloru geniş bir alanda ihtiva eden bir disiplin olarak gördüğünü söylememiz mümkündür. Buna paralel olarak, folklor sadece bir derleme, derlenen bilgileri yorumsuz bir şekilde aktarma durumu göstermeyip, elde edilen bilgileri yorumlayan, analiz eden ve karşılaştırma yapan bir alandır. Orhan Acıpayamlı, Boratav'ın bu yaklaşımına eleştiri getirerek, onun söyledikleriyle, ortaya koyduğu ürünlerin uyuşmadığını daha doğrusu birbirine ters görünüm arz ettiklerini dile getirmektedir (*Folklor Konusunda* 29). Boratav bir yerde folklorun modern toplumların içinde görece "geri" kalmış toplulukları incelediğini ve bu açıdan etnolojinin bir şubesi olduğunu belirtirken (*Folklor ve Edebiyat* 26) başka bir yerde ise, folklorun etnolojinin bir alt dalı olmadığını, sadece diğer başka disiplinlerle birlikte etnolojiye veri sağlayan bir alan olduğunu dile getirerek folklorun kültür bilimleri içerisindeki konumu hakkında farklı iki yorumda da bulunmuştur (*Halk Edebiyatı* 31).

Folkloru geniş bir ilgi alanına sahip disiplin olarak tanımlayan Boratav'ın çalışmaları ağırlıklı olarak halk edebiyatı alanında olmuştur. Halk inanmaları, pratikleri ve yaşayışları gibi konulara *Türk Folkloru* (1973) isimli kitabında değinmiştir. Halk edebiyatının folklorla ilişkisini ise, folklorik malzemenin taşıdığı "mahşeri" ve anonim olma özelliklerine halk edebiyatı unsurlarının da sahip olması üzerinden kurar ve bu özelliklerin folklorik ürünlere dinamik bir karakter kazandırdığını belirtir. Borotav'a göre zaten folklorik ürünlerin geçmişteki halleri değil, "tetkik ettiğimiz andaki karakteri" önemlidir (*Folklor ve Edebiyat* 26-27). Böylelikle folklorik ürünler çeşitli varyantlarla farklı bölgelerde var olabilmektedir. Boratav'ın halk edebiyatı üzerine yaptığı çalışmalarda farklı varyantlara yer verip bunları incelemesi bu yaklaşımından kaynaklanmaktadır.

Pertev Naili Boratav verilerini hem eski yazılı kaynaklardan hem de alandan yaptığı derlemelerden edinmiştir. Ancak herhangi bir etnografik çalışma yürütmemiştir. Buna rağmen Boratav folklorun diğer sosyal bilimlerle ilişkisini hiçbir zaman görmezden gelmemiş, aksine Köroğlu

üstüne yaptığı çalışmada olduğu gibi hem tarihsel hem de sınıfsal durumları göz önünde bulundurmuştur.

Özetle, Boratav folkloru akademide kurumsallaştırmayı gerçekleştirememiş olsa da, yapığı katkılar ve kazandırdığı bakış açısı bakımından Türkiye folklorunun en önemli simalarından birisidir.

Orhan Acıpayamlı: Alanlar Arasında Sınırları Çizmek

Türkiye antropoloji/folklor tarihinde önemli bir diğer bilim insanı Orhan Acıpayamlı'dır. Acıpayamlı'nın çalışmaları mesken tiplerini, yağmur duasını kapsayacak şekilde çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışmaların bazıları –kendisinin yaklaşımıyla değerlendirildiğinde- derlemelerin aktarılmasına dayanırken bir kısmı da etnolojik analizlerdir. Anlaşılacağı üzere Acıpayamlı, birbirleriyle ilişki halinde olduğunu ifade ettiği ancak iki farklı çalışma tarzı olarak gördüğü folklor ile etnoloji arasında sınırlar çizmektedir. Acıpayamlı "folklor"u şu şekilde tanımlamaktadır:

> Folklor bir ulusun, kavmin veya topluluğun halk tabakasına ait gelenek, görenek, inanış, âdet, efsane, masal vs. gibi o topluluğun vicdan ve hafızasında yaşıyan mânevi soydan olan kültür belgelerini araştırıp bulan ve bunlar üzerinde hiç bir fikir sistemi kurmadan oldukları gibi tesbit eden bir bilimdir (*Yabancı Memleketlerde* 868).

Acıpayamlı bu tanımında, halk inanmalarından geçiş dönemlerine, halk edebiyatından maddi kültüre kadar hemen her konu folklorun araştırma konusu içerisindedir. Ancak Acıpayamlı'ya göre folklor, elde ettiği bu bilgileri yorumsuz bir şekilde, olduğu gibi aktarmakla mükelleftir. Buradan hareketle söylenebilir ki, Acıpayamlı'nın bilim olarak tanımladığı folklor, aslında "halk bilgisi"dir. Ayrıca Alman etnoloji ve folklor geleneklerinden etkilenen Acıpayamlı'ya göre, folklor ürünü olarak nitelenecek unsurların halka ait olması, anonim olması, sözlü olması ya da yazılı bir kaynaktan doğmamış olması, geleneksel yolla nesilden nesile aktarılıyor olması gibi gereklilikleri de vardır (*Folklor Konusunda* 34).

İlk başlarda sadece "ilkel" insan topluluklarını çalışan ancak daha sonra alanını bütün insan topluluklarını kapsayacak şekilde genişleten etnoloji ise Acıpayamlı'ya göre folklor ve etnografyanın "düşünen beynidir." "Etnoloji, malzemelerini bu iki alandan temin edip, teori sistemleri kurar ve genel prensiplere varmaya çalışır" (*Anadolu'da Nazar* 9). Bu yüzden folklorun yorum yapan ve genel prensiplere ulaşma amacı taşıyan bir alan olduğu düşüncesine karşı çıkar ve bu yöndeki görüşleri eleştirir. Bunu yapacak olan

disiplin etnolojidir ve malzemesini etnografyadan ve folklordan alır (*Yabancı Memleketlerde* 867-868).

Yukarıda değinilen folklor ve etnoloji arasındaki ayrımı Acıpayamlı çalışmalarında uygulamıştır. "Türkiye'de Yağmur Duası" isimli iki makaleden oluşan çalışma bu yönde ele alınabilir bir örnektir. Folklor alt başlığını kullandığı ilk makalesinde yazar, Anadolu'nun çeşitli yörelerinden derlenmiş ya da yazılı kaynaklarda yer almış yağmur duasına dair bilgileri bir araya getirmiş, gruplandırmış ve hiçbir yorum ya da analiz yapmadan aktarmıştır. Etnoloji kısmında ise bir önceki makaledeki verilerden hareketle, yağmur duasında uygulanan pratikleri, kullanılan objeleri özellikle Orta Asya Türkleri ve onların inançları çerçevesinde karşılaştırma yaparak yorumlama ve açıklamalarda bulunmuştur. Bu bakımdan özcü bir arayış içinde bulunan Acıpayamlı bu uygulamasını da "bu makalenin yazarının esas gayesi, elinden geldiği kadar Türkiye folklorunu tesbit ve mümkün olduğu kadar bunu etnolojik yönden değerlendirmektir" şeklinde ifade ederek, etnolojinin "tarihi inşacı"[6] karakterine işaret etmektedir.

Acıpayamlı'nın çalışmalarında benzer bir başka örnek de "Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar" isimli uzun makalesidir. Burada da Acıpayamlı çalışmasını "folklor" ve "etnoloji" olarak ikiye ayırmış, folklor kısmında bilgileri yorumsuz şekilde aktarıp, etnoloji kısmında nazar ile ilgili uygulanan pratikleri "taklit" ve "temas" büyüleri çerçevesinde açıklamıştır. Acıpayamlı'nın bütün bu çalışmaları kendisinin "ulusal etnoloji" önerisi çerçevesinde şekillenmiştir. Ulusal etnolojiyle Acıpayamlı, Türkiye'deki kültür öğelerinin derlenip, tasnif edilerek etnolojinin kullanımına sokulması sonucu genel kaide ve kanunlara ulaşmayı amaçlamıştır (Güvenç 358-359).

Sedat Veyis Örnek: Alanlar Arasında Sınırların Geçişliliği

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Boratav'ın ardından uzunca bir sessizliğe bürünen folkloru yeniden yeşerten ve etnolojiyle arasındaki sınırı kaldıran kişi ise Sedat Veyis Örnek olmuştur (Kutlu, *Ayakta Ölen* 6; ayrıca bkz. Kutlu, *Örnek* 660-661). Örnek "kültür"ün zamana, mekâna bağlı olarak sürekli bir değişim halinde olmasını dikkate alarak, kültürün dinamik karakterinin altını çizmiştir. Bu da onun "özcü" bir yaklaşımla, kültür öğelerinin kökenlerine yönelmesini engellemiş ve "bozulmamış", "saf" bir kültürün arayışına girişmemiştir. Aksine, folklorun çalışma alanını "kırsal"ın dışına çıkararak "şehir" de de folklor yapılabileceğini göstermeye çalışmıştır (Birkalan 20). Bu durum Örnek'in "Eğitim ve Öğretimde Halkbilim" başlıklı yazısında net bir şekilde görülebilir:

---

[6] Etnoloji hakkında bu tanımlama için bkz. Atay, *Kavramlar Kargaşası* 142-145.

> Halkbilimi yalnızca bugünkü yaşamının ve geçmiş zamanların halka ilişkin değerleriyle uğraşan bir alan olarak kabul etmek, bizi yanılgıya götürür. Bu bilimsel disiplin yaygın halk katmanlarının yanısıra sanayileşmiş kesimlerle gelişmiş kentlerdeki olup bitenleri de araştırma konusu yaparak ekonomik, toplumsal ve kültürel değişiklikleri kavramaya çalışmaktadır. Öte yandan halkbilim kurumları, olguları, davranış bütünlerini tarihsel boyutları içinde izlemeye, böylece geçmişte bugünkü oluşumu, bugünde ise geleceğe geçişin belirgin özelliklerini yakalamaya yönelir (11).

Sedat Veyis Örnek, sosyal-kültürel antropoloji alanına dair Türkiye'nin ilk sözlük çalışması olan *Etnoloji Sözlüğü* isimli eserinde "folklor"u şu şekilde tanımlamaktadır:

> Folklor: Halkbilim…Belli bir ülkede yaşayan halkın kültür yaratmalarını; geleneklerini, âdetlerini, inanmalarını, törenlerini, müziğini, oyunlarını, masallarını, efsanelerini, türkülerini, geleneksel tiyatrosunu, halk hekimliğini, el sanatlarını, konut yapımını, araç-gereçlerini, vb. inceleyen bilim.. Folklora 'Bölgesel Etnoloji'de denilmektedir. Bu anlamda, özellikle Avrupa halk kültürlerini, 'halk yaşamını araştırma' adı altında inceleyen bir disiplin olarak kabul edilmektedir. Folklorun etnoloji ile yakın ilişkisi gözönünde bulundurulduğunda, onu etnolojinin bir uzmanlık alanı olarak görmek de mümkündür (88-89).

Kısacası, Sedat Veyis Örnek'in, folkloru, hem çalışma alanı içerisindeki konular hem de yöntemi bakımından etnolojinin bir alt dalı olarak görme eğilimi oldukça önemlidir. Bu durum bir boyutuyla etnolojinin kapsamının genişlemesiyle bağlantılıdır diğer boyutuyla da dönemin güncel kültürel antropoloji yaklaşımına uygundur. Çünkü etnoloji başlangıçta "ilkel" olarak tanımlanan, yazıyı bilmeyen, doğaya hakim olmayıp, ona tabi olan, ekonomik anlamda uzmanlaşmanın olmadığı toplumları/toplulukları araştırırken, zamanla bu özelliklerin dışında olan "modern" toplumlara da ilgisini yöneltmiştir (*Etnoloji* 80-81).

Örnek etnolojiyi, etnoloji ve tasviri etnoloji (etnografya) olarak iki kısma ayırır. Etnografya, halkların maddi ve manevi kültür öğelerini sistemli bir şekilde tasvir etmektedir. Etnoloji ise etnografik bilgilerden hareketle maddi ve manevi kültür öğelerini açıklamakta, kültürler arasında karşılaştırmalar yapmakta, insanlığın kültür tarihini araştırıp, kültürel göçleri ve kültürün genel gelişme kanunlarını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır (*Etnoloji* 80-81). Bu bakımdan Acıpayamlı'da olduğu gibi etnografyanın

ayrı bir konu olarak ele alınmasına karşı çıkmaktadır. Bununla birlikte yıllarca bir tartışma konusu olan "etnoloji", "sosyal antropoloji" ve "kültürel antropoloji" ayrımlarına da açıklık getiren Örnek, Erdentuğ'da gördüğümüz gibi, bu kavramları aynı anlamda kullanmaktadır. Antropoloji Dergisi'nde yayımlamış olduğu, "Etnolojinin Tarihçesi, Başlıca Ekolleri, Görevleri" başlıklı çalışmasında bu konuya olan yaklaşımını açık bir şekilde ortaya sermektedir. Bu makalenin girişinde yazar, etnolojinin Almanya'da "Völkerkunde", İngiltere'de "Sosyal Antropoloji" ve Amerika Birleşik Devletleri'nde "Kültürel Antropoloji" olarak okutulduğunu belirtir ve kuramları anlatırken de bu alanlara özgü hiçbir ayrım gözetmez (166).[7]

Yukarıda aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere, Örnek, etnoloji ile folklor arasında sınır çizmemekte, birini diğerine içkin hale getirmektedir. Bu durumun örneği "*Sıvas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*" isimli kitabında somut bir şekilde görülmektedir. Burada Örnek, uzmanlık alanı olan din etnolojisine dair bir giriş yapmakta, etnologların-antropologların din konusuna yaklaşımlarını aktarmakta, büyü, tabu, animizm gibi kavramları açıklamakta, büyü bilim ilişkisine, inanmanın psikolojik sebeplerine değinmekte ve bu teorik çerçeve ekseninde geçiş dönemlerini, ay ve güneş tutulmasına, yıldızlara, yağmura dair inanmaları ve halk hekimliğine dair uygulanan pratikleri ele almaktadır.

Bunlar dışında Örnek, ağırlıkla din olmak üzere, etnolojinin farklı alanlarını ele aldığı *İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane* isimli bir kitaba da imza atmıştır. Bugün dahi bu kitap din konusuna dair yapılan çalışmalar için önemli bir referans kaynağıdır. Ayrıca *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*, *Anadolu Folklorunda Ölüm* gibi derlemelere yaslanan çalışmaları da bulunmaktadır.

DTCF'de Folklorun Devamlılığını Sorgulamak

Orhan Acıpayamlı ve Sedat Veyis Örnek ile birlikte Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde yeniden yeşeren folklor çalışmaları Pertev Naili Boratav'ın folklor anlayışının bir devamı olarak gösterilebilir mi?

Yukarıda özetlenen arka plan göz önüne alındığında, hem tarihsel olarak hem de uygulama anlamında Acıpayamlı ve Örnek'le birlikte yeşeren folklorun Boratav'ın bir devamı olduğunu iddia edemeyiz. Çünkü gerek Orhan Acıpayamlı gerekse Sedat Veyis Örnek çalışma alanı olarak metin

[7] Bu konu hakkında ayrıca bkz. Atay, *Kavramlar Kargaşası*. Atay bu makalesinde Etnoloji, Sosyal Antropoloji, Kültürel Antropoloji ve Folklor disiplinlerinin, tarihsel ve coğrafi olarak ortaya çıkışlarını incelemiş ve etkili yaklaşımları açıklamıştır. Atay artık günümüzde geçmişte olduğu gibi bu disiplinler arasında keskin çizgilerin söz konusu olmadığını, neticede bunların tamamının aynı işi yaptıklarını belirtmektedir.

merkezli halk edebiyatına yönelmemişler, konu olarak genellikle kültürel pratiklere odaklanmışlar metodolojik olarak da alan araştırmasını araştırmalarının merkezine koymuşlardır. Boratav sözlü kültür ürünlerini derleme üzerinde yoğunlaşmış Acıpayamlı ve Örnek ise derleme çalışmaları yürütmekle birlikte, elde ettikleri verileri etnolojinin gerektirdiği şekilde kültür kuramları ekseninde analiz etmişlerdir. Örneğin Boratav'ın *100 Soruda Türk Folkloru* kitabındaki örnekler genellikle mitoloji ve masallardan alınmışken, Sedat Veyis Örnek *Türk Halkbilimi* kitabında folkloru van Gennep'in geçiş ritüellerine yaklaşımını temel alarak yapılandırmış, örneklerini Anadolu'dan seçmiş ve okuyucuda daha etkili bir iz bırakması için birçok görsel malzemeden yararlanmıştır. Bu bakımdan Örnek'in kitabı rahatlıkla bir etnolojiye giriş olarak okunabilir.

Bununla birlikte bu iki dönemi tam bir kopuş olarak görmek de mümkün değildir. Özellikle Boratav'ın ve Örnek'in folklorun mahiyeti noktasında birbirlerinden çok farklı düşünmedikleri ortadadır. Her iki bilim insanı da folklorun kapsamını hayatın bütün safhalarını ve pratiklerini kapsayacak şekilde algılamış, diğer disiplinlerle ilişkisini çok kez vurgulamışlardır. Folklorik ürünlerde bir "öz" aramak yerine, kültürün dinamik karakterini dikkate alarak, yaşayan, dönüşen ve çeşitlenen, doğal olarak da "melezleşen" kültürel unsurları yansıtmaya gayret etmişlerdir.

Sonuç

Sonuç olarak, ırk çalışmalarıyla akademide kendisine yer bulan antropoloji, zaman içerisinde konjonktüre paralel olarak dönüşüme uğrayıp sorunlu hale gelen bu konuyu çalışmaktan uzaklaşmıştır. Bu dönüşümün bir sonucu olarak etnoloji görece önem kazanmış ve kültürü merkeze alan çalışmalara yönelmiştir. Yine 1940'lı yıllarda Pertev Naili Boratav'ın bağımsız bir Folklor Kürsüsü kurma girişimi tamamlanamamış ve DTCF'deki folklor çalışmaları bir süreliğine kesintiye uğramıştır. İlerleyen yıllarda Etnoloji Kürsüsü'ne katılan Orhan Acıpayamlı ve Sedat Veyis Örnek ile birlikte bölüm kadro olarak genişlemekle beraber folklor çalışmaları da yeniden canlanmıştır. Ancak bu çalışmalar halk edebiyatına ve sözlü kültür derlemelerine sıkışmamış, aksine geniş bir ilgi alanına sahip olmuş ve daha sonraki yıllarda etnografik çalışmalara yönelinmesine önayak oluşturmuştur.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Folklor'un kurumsal olarak Antropoloji içinden biçimlenerek ve onun etkisi altında kalarak ortaya çıkması, Türkiye özelinde onu biricik kılmaktadır. Uzun yıllar boyunca buranın öğrencileri biyolojik antropoloji dersleri dâhil farklı alanlardan dersler almış ve insana dair bütüncül bir bakış açısı kazanmıştır. İlk bakışta gerekliliği sorgulanabilir olsa da, insanın biyolojik özelliklerini ve evrimini bilmek, onun Afrika'dan çıkıp göçlerle dünyaya yayılmasından haberdar

olmak, coğrafi koşullar neticesinde yaşanan kültürel çeşitlenmeyi görmeyi, yeryüzündeki kültürel farklılığın doğallığını içselleştirmeyi ve böylelikle kültürel gruplar arasında kurulan/kurulmaya çalışılan "gelişmişlik hiyerarşisine" karşı çıkılmasını sağlamıştır. Buradan hareketle kültürel göreliliği kavrayan bir folklorun, milliyetçilik ekseninde "steril" ve "farklı/ öteki" olana karşı "hasmi" çalışmalar yürütmesinin mümkün olmamasının yanında hem dünyadaki hem de Türkiye'deki farklı kültürel ve etnik gruplar üzerine çalışmaları gündemine alması ve onları anlama çabası içinde olması beklenir. Nitekim Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki folklor anlayışı, düşünselliğini ve tarihselliğini yukarıda değinilen arka plana yaslayarak ve bunları geliştirerek bu beklentiyi karşılamaya çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

Atay, Tayfun. "Erken Bir doğumdan Gecikmiş Bir Büyümeye-Türkiye'de Antropoloji." *Folklor/Edebiyat 21* (2000a) .

Atay, Tayfun. "Kavramlar Kargaşası Bilim Dalları Çatışması- Dünyada ve Türkiye'de 'Sosyal İçerikli' Antropolojiyi Adlandırma Sorunu." *Folklor/Edebiyat 22* (2000b): 135-161.

Aydın, Suavi. "Cumhuriyet'in İdeolojik Şekillenmesinde Antropolojinin Rolü: Irkçı Paradigmanın Yükselişi ve Düşüşü", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-Kemalizm*. 2. cilt, ed. Ahmet İnsel, İstanbul: İletişim, 2001: 344-369.

Aydın, Suavi. "Türkiye Antropolojisi." *Antropoloji Sözlüğü*, haz. Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu. Ankara: Bilim ve Sanat, 2003:820-827.

Aydın, Orhan (Acıpayamlı). "Yabancı Memleketlerde ve Bizde Folklor Anlayışı", *Türk Folklor Araştırmaları C. 3, sayı: 55* (1949): 865-868.

Acıpayamlı, Orhan. "Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet v İnanmalar" *DTCF Dergisi, C. XX, 1-2* (1962): 1-40.

Acıpayamlı, Orhan. "Türkiye'de Yağmur Duası I" *DTCF Dergisi, C. XXI, 1-2*(1963): 1-39

Acıpayamlı, Orhan. "Türkiye'de Yağmur Duası II" *DTCF Dergisi, C. XXII*, 1-2 (1964): 221-250.

Acıpayamlı, Orhan. "Folklor Konusunda Değişik Anlayışlar" *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi- 1. Cilt, Genel Konular*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1982: 27-36.

Afetinan, *Türkiye Halkının Antropolojik Karakterleri ve Türkiye Tarihi- Türk Irkının Vatanı Anadolu (64000 kişi Üzerinde Anket),* Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1947.

Barth, Fredrik ve ark, *One Discipline, Four Ways- British, German, French and American Anthropology*, Chicago and London: University of Chicago Press, 2005.

Başgöz, İlhan. "Türkiye'de Folklor Çalışmaları ve Milliyetçilik" *Turkish Studies vol. 6/3* (2011) (çev. Serdar Uğurlu): 1535-1547.

Bates, Daniel G., *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji-İnsanın Doğadaki Yeri*, (çev. Suavi Aydın vd.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2009.

Birkalan, Hande A. "Türkiye'de Halkbilimi ve Bazı Türk Halkbilimciler" *Folklor/Edebiyat 24* (2000), 7-26.

Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek, 1973.

Boratav, Pertev Naili. *Folklor ve Edebiyat I*, İstanbul: Adam, 1982

Boratav, Pertev Naili. *Halk Edebiyatı Dersleri*, İstanbul: Tarih Vakfı, İkinci Baskı, 2011.

Çetik, Mete (haz.). *Üniversitede Cadı Avı-1948 DTCF Tasfiyesi ve P. N. Boratav'ın Müdafaası,* Ankara: Dipnot, 2008.

Erdetuğ, Aygen, "Seniha Tunakan" *History of Physical Anthropology- an Encyclopedia*, C. II, ed. Frank Spencer, New York: Garland Press, 1997, s. 1044-1045

[Erdentuğ], Nermin Aygen. *Türk Beyinleri Üzerinde İlk Antropolojik Araştırma***,** Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1941.

Erdentuğ, Nermin. *Türklerin Kan Grupları ve Kan Gruplarının Antropolojik Karakterle İlgisi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1946.

Erdentuğ, Nermin. *Hal Köyü'nün Etnolojik Tetkiki,* Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1956

Erdentuğ, Nermin. *Sün Köyü'nün Etnolojik Tetkiki*, Ankara: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1959.

Erdentuğ, Nermin. *Sosyal Adet ve Gelenekler,* Ankara: Kültür Bakanlığı, 1977.

Erdentuğ, Nermin. "Kalkınma Antropolojisi" *Belleten* C. 51, 201 (1987): 1349-1357.

Ersanlı, Büşra. *İktidar ve Tarih-Türkiye'de "Resmî Tarih" Tezinin Oluşu (1929-1937)*, İstanbul: İletişim, 2003.

Güvenç, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi, Dokuzuncu Baskı, 2002.

İnan, Arı (yay. haz.) , *Prof. Dr. Afet İnan*, İstanbul: Remzi, 2005.

İzbul, Yalçın. "Kültür Antropolojisinin Folklora Bakışı", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri: Cilt 1-Genel Konular*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi, 1982.

Kansu, Şevket Aziz. *Türk Antropoloji Enstitüsü Tarihçesi*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1940.

Kieser, Hans-Lukas. *Türklüğe İhtida-1870-1939 İsviçre'sinde Yeni Türkiye'nin Öncüleri*, (çev. Atilla Dirim), İstanbul: İletişim, 2008.

Kutlu, M. Muhtar. "Örnek, Sedat Veyis", *Antropoloji Sözlüğü* içinde, Haz. Suavi Aydın ve Kudret Emiroğlu, Ankara: Bilim ve Sanat, 2003.

Kutlu, M. Muhtar. "Ayakta Ölen Ağaçlar Neslinden: Prof. Dr. Gürbüz Erginer (1945-2009) Hayatı ve Yayınları", *Milli Folklor 89* (2011): 6-11.

Kutlu, M. Muhtar. "Prof. Dr. M. Muhtar Kutlu ile Yapılan Görüşme" *Türkiye'de Antropolojinin Kurulma ve Kurumsallaşma Süreçlerine Tarihsel Bir Yaklaşım: DTCF Örneği* içinde (H. Münüsoğlu), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 2010.

Miles, Robert. *Irkçılık,* (çev. Sibel Yaman) Sarmal, İstanbul, 2000.

Nureddin Bey ve ark. "Türk Irkı ile İstanbul'da Yaşayan Diğer Irkların Mukâyesevi Tedkiki" *Türk Antropoloji Mecmuası* içinde yay. haz. Mehmet Kanar, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 2010 [1926], 25-34.

Örnek, Sedat Veyis."Etnolojinin Tarihçesi, Ekolleri, Görevleri", *Antropoloji 4* (1969), 165-194.

Örnek, Sedat Veyis. *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,1971a.

Örnek, Sedat Veyis. *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 1971b.

Örnek, Sedat Veyis. *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*, Ankara: Türkiye İş Bankası, 1979.

Örnek, Sedat Veyis. *Sıvas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki***,** Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İkinci Baksı, 1981.

Örnek, Sedat Veyis. "Eğitim ve Öğretimde Halkbilim", *Folklor/Edebiyat 16* (1998): 9-11.

Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı, İkinci Baskı, 2000a.

Örnek, Sedat Veyis. *100 Soruda İlkellerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul: Gerçek, Dördüncü Baskı, 2000b.

Özmen, Abdurrahim. " 'Öteki'ni Anlama(ma)nın Bilimi?: Türkiye Antropolojisinin Sorunları" *Folklor/Edebiyat 22* (2000): 125-134.

Öztürkmen, Arzu. *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2009.

Yüce, Osman Nuri. "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Halkbilimi Çalışmalarının Kurumsallaşması Sürecinde Prof. Dr. Gürbüz Erginer'in Yeri" *Milli Folklor 89* (2011): 21-27.